נתתי חכמה. בגרמות דל"ה אמרו שאין קנה חכמה אלא למי שיש בו חכמה מהאי קרא, והכי פי' הכתוב בדניאל יהב חכמתא לחכימין, והכונה בזה דשורש חכמה מתפרש על שני הופלאות, א' שכל וחריצות, ב' לימודיות ומדעים מה שהעלו אחרים בכתב, וזהו פירוש המקרא במשלי ד' ז' ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קניך קנה בינה, ראשית שכל האדם שיתנהג בלמודו, דמתחלה יקנה חכמת אחרים, ואח"כ בכל קניך קנה בינה, להעלות דבר מדבר, וזהו מאמר חז"ל [שבת ס"ג ע"ב] ליגמר אינש והדר ליסבר, והוא הוא משמעות המקרא יהיב חכמתא היינו מדעים וסיעתא דשמיא למיגמר, כדאי' במגילה דף ו' דלאוקמי גירסא סיעתא דשמיא, ולמי הוא מסייע ויהיב מדעים לחכימין, פירוש למי שהוא בר שכל וידע איך איך לשמור את ידיעותיו שלא יצאו לאקוס שאינו לאחר. זה המקרא היה ג"כ אפשר לפרש הכי, אבל עדיין קשה לשון כל חכם לב, והכי כח השכל אינו בלב אלא משכנו במוח, אלא חכם לב יש עוד שני משמעות, אחת חכמה ירא ה' שהיא ראשית חכמה ומשכנה בלב ועי' לעיל כ"ם ג', שנים בכח הבטחון שיחכם במלאכה זו אע"ג שלא למדה ולא אימן ידיו לה מעולם, ועי' מש"כ להלן ל"ו ב', וגם כאן מתפרש מי שהוא חכם לב היינו ירא ה' ובבטחון, נמחי חכמה ויכולת:

ב. נדפס שיעור כ"ז

ויסעו מרפידים וגו'. כ"ז מיומר, ומש"ה מנין במכילתא מה ביתתן למדבר מיני ע"מ לקבל תורה כך נסיעתן מרפידים ע"ד לקבל תורה, ועדיין יש להבין מאי נ"מ בזה שנסעו מרפידים על מנת כן, אלא מכאן יש ללמוד דכל דבר שבקדושה מה שהאדם מכין עצמו יותר לזה חל עליו יותר ההכשר לזה, ולאיזה מהא דאיתא פ' הפועלים [ב"מ פ"ה ב'] גדולים מעשה מיום, דגדול משמים ומייד מביא ומתרץ מגילתא ליעוקי, ולכאורה כל זה טורח בכדי, והכי לקדושת המגילות סגי לקנות עורות מן השוק ולעבדן לשמה, אלא משום שרצה ר' מאיר להגדיל כח קדושת המגילות, כדי שיהא נכתן לפעול בלב התיעוקות בשפע יתירה, על כן הוחיל להקדים פעולותיו לשם קדושה הרבה לפני השעה ההכרחית על פי דין שהוא העבוד, ולמד ר' מאיר ממקרא זה שהתחילו להכין עצמם לקבלת התורה מתחילת נסיעה מרפידים, כדי שיהיו מוכשרים יותר למעמד הנכבד הזה, וע' מש"כ להלן כ"ם ג', ובספר דברים י"ז י"ם:

ג. נדפס שיעור כ"ח

ואתה. משה בעצמו מעצם שיאמר בסמוך: אל כל חכמי לב. החכמה אין מקומו בלב כי אם במוח, אלא כל מקום דכתיב חכמי לב הכיאור ירמת ה', שהוא ראשית חכמה ומקומה בלב כידוע, וע' להלן ל"ח ו' וכ"מ, והענין שנדרש לכאן ביאור חכמת ירמת ה' שיאמר לפניו: אשר מלאתיו רוח חכמה. אשר מלאתים מילא, אלא קחי על אהרן שידבר משה לחכמי לב שמלאתי אם אהרן רוח חכמה, וכ"ז הקדמה לסיפיה דקרא ועשו את בגדי אהרן לקדשו. דאחר שנטוה אהרן להתקדש נתן המקום לו בגדי קודש שיסייעו לו לדבר, וידוע דכל דבר שבקדושה לבד שמעון עשיה לשמה על פי דין, עוד כל מה שמכינים יותר הפעולה לשם קדושה, מועלת יותר לתכלית כמש"כ לעיל י"ט ב' וכ"כ"מ, מש"ה נצטוה משה שיהיה להאומנים שהם בעצמם ירמי ה' לעשות הבגדים בשופן שיועילו יותר לקדשו. ובאחר הוא דבר שנצב על כן הקדיש לומר להם אשר מלאתי את אהרן רוח חכמה, והוא יבין ויסכיל מכח הבגדים איך שהם פועלים על לבו, היאך נעשו. ומש"ה נצטוה בזה משה בעצמו שידבר אל כל חכמי לב, ולא בצלאל שזה הפרט אינו נוגע לחכמות המלאכה אלא לחכמת המוסר: לבהנו לי. שיש כמה מיני קדושות, יש מתקדש לתורה ויש לתפלה, ואמר שיהא הכוונה לקדושה לכהנו לי, היינו לעבודת המזבח, [ולפירש"י היה ראוי לכתוב ולכהנו לי, דשני דברים הם, ולדבריו קאי לכהנו על לקדשו]:

ד. נדפס שיעור כ"ל

אשר נתן ה' חכמה בלבו. ומפרש המקרא היאך שייך נתינת חכמה בלב, הרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, על כן מפרש כל אשר נשאו לבו וגו', זהו ג"כ חכמת הלב לבטוח שיעלים בזו הפעולה, ושיעלה לקבל על עצמו להתקרב אל המלאכה, אע"ג אלא למד מעולם אומנות זו, ובאמת כן במלאכת מול שייך נשיאת לב לאיזה מלאכה, בדרך משל אם בא אדם לעשות בית אומנות ללמד לתינוקות אומנות, והיה מביא הרבה ילדים לבחור במה תפץ לשלוח יד, זה אומר אני רוצה בזה וזה אומר אני רוצה בזה, ובהתירה מועלת להם לענין לימודו כמה שיש שיעמוד על תכלית המלאכה שבחר בה, כך היה במעשה המשכן הנתירה לכל אחד בלאיזו אומנות שיהא מועלת לעשות בלי לימוד כלל, רק בהלאחת ה' לדבר אשר נשאו לבו: לקרבה אל המלאכה. להתבונן בה, וגם לעשות אתה. בידיו, אע"ג שמעולם לא אמנו אצבעותיו למלאכה זו, וכל זה נשיאת לב היתה ממנה מה', והיא נקראת חכמת הלב:

"חכמי לב"

ה. נדפס שיעור נ"ו

ונראה עוד בכונת מלפני הכהנים הלוים, שהוא מש"כ הרמב"ם הל' ס"ת פ"ז ה"ב, ומגיהין אותו מספר העזרה על פי בית דין הגדול, והוא ירושלמי סנהדרין פ"ב ומוסמכת שם פ"ד. ונראה דבזה נכלל שיהיו הכוהנים והעוסקים בזה גדולי ישראל ופחי' בזה קדושה יתירה, למען מהי' קרילת המלך בה מועיל לכל הכמות הנאה בעקרא המסמוך, וזהו משמעות על ספר מלפני הכהנים, דספר משמע קלף דוקא, והמלוה שיהא העיבוד בקדושה יתירה ע"י כהנים גדולי תורה, וכמעשה דר' חייא בפ' הפועלים (דפ"ה ב') דהוי עביד מילי יתירא לקדושה הומשים כדי שיפעלו ביותר בלב התיעוקות, ועי' בפ' שמות י"ט ב' כ"ם ג', וכן המלוה במלך: (יט) וקרא בו בל ימי חייו. כמשמעו כל שעה שאפשר כדתנן בפ"ב דסנהדרין (דכ"ח ב'), ומש"ה לא דרשו חז"ל בזה המקרא כמו בילאתא מגרים דכתיב כל ימי חייך לרבות, דשם אינו אלא זכירה כרגע בכל יום, משא"כ כאן כמשמעו כל היום: ליראה את ה' אלהיו. דאע"ג שכל ישראל מצווים ע"ז, מ"מ המלך מצוה להשקיע דעתו יותר בזה, וכמש"כ לעיל י' י"ב שעל ראשי ישראל כתיב בימוד מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' ע"ש: לשמור את כל דברי התורה. זהו תורה שבכתב: ואת החקים האלה. זהו תורה שבע"פ ומדרשות המורה כלאיתא במס' כריתות די"ג אם כל המקיים אלו המדרשות: לעשותם. להעמידם על תקונם ע"י אחרים כיד המלך להקיים, וכדאיתא בירו' סוטה פ"ז שאמר יאשיהו המלך עלי להקיים, וזהו עשיה דידהו כמו שבאתרנו בפ' ויקרא ט' ו' וכ"מ ולהלן ל"ב מ"ו: (כ) לבלתי רום לבבו. עוד תפעול קרילת התורה ממיל לשמרהו מרום לב: ולבלתי סור מן המצוה. כפרש"י מצות הנאה בזמנו, וזה שייך להרמת הלב, דבאמת מלך גדול מנאה דאתכן שלהי מפ' הוריות, אבל מכל מקום יש לו לדעת בלב דגדול מעלת הנאה בדבר ה' ממנו: והגה הכתוב אומר (איוב כח, כח): "הן יראת ה' היא חכמה, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת לא, ב): "הן" — אחת, הרי שהיראה היא חכמה, והיא לבדה חכמה. תדאי שאין נקרא חכמה מה שאין בו עיון. אך האמת הוא, כי עיון גדול צריך על כל הדברים האלה לדעת אותם באמת ולא על צד הדמיון והסברה הכוזבת. כל שכן לקנות אותם ולהשיגם. ומי שיתבונן בם יראה, שאין החסידות תלוי בראותם הדברים שיתישבו המתחסדים הטפשים, אלא בדברי שלמות אמתי וחכמה רבה.

ו. נדפס שיעור

וכל חכם לב בכם. גם זה אמר לכל עדת בני ישראל, דאפילו מי שאינו לומד תורה אלא שהוא חכם לב, היינו מכמת ירא ה' כמש"כ לעיל כ"ם ג' וכ"ל ו', ומי שנגע ירא ה' בלבבו, יבא ויעשה ויהי ה' אלהיו עמו בס"ד, אע"ג שלא למד אומנות זו במגרים.

ז. מי' דרך ד"ג א"ר

שבת מ' 154

אמר רבה בר"ח, כל אדם שיש בו תורה ואין בו י"ש דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו, בהי עייל. השליטים שבנפש הם השכל והרגש, כח המופת להעמיד כל דעה וכל מחקר על בירורו ההגיוני וההמשכה הישרה אל היושר והטוב לחוש הפנימי ההולך למשרים, מהי הדרך הטובה הנאותה לאדם למען יהי' עולה למעלה למשכיל. והנה ודאי שהשכל הטהור הוא יותר מזוכך ופנימי מהרגש שהוא משתתף מעט עם טבע הגוף. יסוד התורה הוא השכל הטהור האלהי, שעם עמלו של אדם בעסקו בתורה לשמה היא מתכוננת בלבבו בדעה שלמה. ויסוד היראה הוא הרגש הטהור ההולך למשרים, שבזה יש יתרון רב בין מעלות הנפשות לפי מוסרם ומעשיהם הטובים המכשירים אותם להיות לבותיהם נכונים לחיים של קדושה. היראה המושפעת מהרגש הכללי המתמלא בלב מהתשקפה הגדולה על פלאותיו של צור העולמים ב"ה, "כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך"[1], היא נקראת יראת שמים. והנה באמת הטעם הפנימי המונח ג"כ בעמקי המשפטים ההגיוניים הקרים והיבשים ביחש אל רגש הלב המתפעל והנרעש בקול רעש גדול, לפי ענין הידיעה האמיתית, הוא תלוי ברגש הלב הפנימי, בשמיעה הפנימית, להבין את הערך של השכל הטהור אל הרגש הקדוש החי בלב האדם ההולך למשרים בדרכי ד' וטובו. ע"כ מי שאין לו רגש טהור, אע"פ שהוא ענין חיצוני לגבי המושכלות הצחים, מ"מ לא יוכל להשכיל ולחוש ג"כ את ענין המשפטים המופתיים בהשגת אלהות. א"כ אע"פ ששליט יהיה לכאורה בדרכי המופתים והעיונים המופשטים, מ"מ אל תוכם הפנימי לא יקרב. כי תעודת כל המושכלות היא להגיעם אל האדם המשיג בתוך נקודת עצמיותו, שאז תדבק נפשו באמת באור החיים. ע"כ רק בדרך ציור שטחי ישכיל את המושכלות הצחים, אם רגש לבבו לא נמסרו לו, בהי עייל.

ח. נדפס שיעור

ריש לקיש הוה מציין מערתא דרבנן כי ממא למערתיה דר' חייא אילמא מיניה חלש דעתיה אמר רבש"ע לא פלפלתי תורה כמותו יצתה בת קול ואמרה לו תורה כמותו פלפלת תורה כמותו לא ריצצת *כי הוו מינצו ר' חנינא ור' חייא אמר ליה ר' חנינא לר חייא בהדי דידי קא מינצית ח"ו אי משתכחא תורה מישראל מהדרנא לר מפלפלי אמר ליה ר' חייא לר' חנינא בהדי דידי קא מינצית דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל מאי עבידנא אולינא ושרינא כיתנא ונרילנא נישבי וצייתינא מבי ומאכילנא בשרייתו ליחמי ואריכנא מגילתא וכתבנא חמשה חומשי וסליקנא למתא ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי ומתנינא שיתא ינוקי שיתא סדרי ואמרנא להו עד דהדרנא ואתינא אקרו אהדדי ואתנו אהדדי ועבדי לה לתורה דלא תשתכח מישראל היינו דאמר רבי כמה גדולים מעשי חייא

ט. נדפס שיעור

לא התעלה בדרך קדושה וטהרה. אבל לא יוכל להיות שליט ע פיהם על דרכי חייו ועל מעשיו להיטיבם. א"כ השליטה תהי' ל רק ציורית אבל לא מעשית, בהי עייל. כי התכונות והמדות הנו מקרבות את האדם להאיר אור שכלו בקרב נפשו פנימה בשה כתיקונן, אע"פ שהם דברים חומריים וחיצוניים לגבי הפנימיים, אבל המה חוצצים בעדו כשהם משוללים. ע"כ מי שיש בו תורה, אע"פ ששכלו וצורתו המופתית האיר יפה, מ"מ כיון שאין לו יראת שמים, באשר לא קנה הרגש הצח והישר, דומה לגזבר. קלישות הקנין גם בשכל מפני חוסר הרגש, עושה את קניניו לא לעצמיות, להיות הוא בעליהם, כענין "היו לך לבדך"[2], כ"א "כמו זר נחשבו"[3]. עד שעם שיש לו קנינים שכליים איננו אדון עליהם כ"א גזבר. ולו הי' גזבר שיכול להשתמש בכחו היה הדבר עוד ממוצע, שאם היו המושכלות יכולים להכריע עכ"פ את עניניו המעשיים, אע"פ שבקרב הלב לא היו פועלים לבער כל מדה רעה ולהרים את הקדושה והמוסר הטהור בנפשו למדרגה עליונה מפני חסרון הקנינה הפנימית, מ"מ השליטה המעשית היתה ג"כ טובה ויקרה. אבל בהיותו כגזבר שנמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא נמסרו לו, נדע שאין בכחו להשתמש במושכליו שום שימוש מעשי נגד הכחות הרעים המתעוררים בקרבו פנימה, ואם כי יפליא לעשות לדבר נשגבות ורמות, שזאת היא מסבת מסירת המפתחות, שעכ"פ רושם גדול פועל גם הלימוד המופתי, בפרט בדברי תורה, מ"מ בערך מה שהם צריכים לפעול לא יוכלו, כי סגר עליו הדרך. שכ"ז שהמוסר הפנימי איננו דבק בלב ברגשי קודש, לא יוכל להשכיל ג"כ בעומק של אמת את המושג הצח של השכל הקדוש ההולך למשרים בכל חדרי תורה, שהיא מלאה כולה בדרכי ד', בצדק ובמשפט, שהם הם הנם מפתחות החיצוניות. וכיון שהם לא נמסרו לו, בהי עייל.

ט. נדפס שיעור

מִדַּת הַחֲסִידוּת צְרִיכָה הִיא בָּאֱמֶת לְבֵאור גָּדוֹל, כִּי מִנְהָגִים רַבִּים וּדְרָכִים רַבִּים עוֹבְרִים בֵּין רַבִּים מִבְּנֵי הָאָדָם בְּשֵׁם חֲסִידוּת, וְאֵינָם אֶלָּא גְּלָמֵי חֲסִידוּת, בְּלִי תֹּאַר וּבְלִי צוּרָה וּבְלִי תִּקּוּן. וְנִמְשָׁךְ זֶה מִסִּכְּרוֹן הָעַיִן וְהַהַשְׂכָּלָה הָאֲמִתִּית אֲשֶׁר לְבַעֲלֵי הַמִּדּוֹת הָהֵם, כִּי לֹא טָרְחוּ וְלֹא נִתְיַגְּעוּ לְדַעַת אֶת דֶּרֶךְ ה' בִּידִיעָה בְּרוּרָה וִישָׁרָה, אֶלָּא הִתְחַסְּדוּ וְהָלְכוּ בְּמַה שֶׁנִּזְדַּמֵּן לָהֶם לְפִי הַסִּכָּרָא הָרִאשׁוֹנָה, וְלֹא הֶעֱמִיקוּ בַּדְּבָרִים וְלֹא שָׁקְלוּ אוֹתָם בְּמֹאזְנֵי הַחָכְמָה. וְהִנֵּה אֵלֶּה הִבְאִישׁוּ אֶת רֵיחַ הַחֲסִידוּת בְּצִינֵי הָמוֹן הָאֲנָשִׁים וּמִן הַמַּשְׂכִּילִים עִמָּהֶם, בַּאֲשֶׁר כְּבָר יַחְשְׁבוּ שֶׁהַחֲסִידוּת תָּלוּי בְּדִבְרֵי הֶבֶל אוֹ דְּבָרִים נֶגֶד הַשֵּׂכֶל וְהַדַּעַת הַנְּכוֹנָה, וַיַּאֲמִינוּ הֲיוֹת כָּל הַחֲסִידוּת תָּלוּי רַק בַּאֲמִירַת בַּקָּשׁוֹת רַבּוֹת וּדְרוּשִׁים גְּדוֹלִים, וּבִבְכִיּוֹת וְהִשְׁתַּחֲוָיוֹת גְּדוֹלוֹת, וּכְסֻגּוֹתִים הַזָּרִים שֶׁיָּמִית בָּהֶם הָאָדָם אֶת עַצְמוֹ, כְּטְבִילוֹת הַקֶּרַח וְהַשְׁלָג וְכַיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה. וְהִנֵּה לֹא יָדְעוּ כִּי אַף־עַל־פִּי שֶׁקֶּצֶת דְּבָרִים אֵלֶּה צְרִיכִים לְבַעֲלֵי־תְשׁוּבָה, וּקְצָתָם רְאוּיִים לַחֲרוּשִׁים, הַנֵּה לֹא עַל אֵלֶּה נוֹסַד הַחֲסִידוּת כְּלָל. כִּי אִם הַטּוֹב שֶׁבַּמִּנְהָגִים הָאֵלֶּה הוּא רָאוּי לְהִתְלוֹתוֹ אֶל הַחֲסִידוּת.

אַךְ מְקִיצוּת הַחֲסִידוּת עַצְמוֹ הוּא דָּבָר עָמֹק מְאֹד לְהָבִינוֹ עַל נָכוֹן, וְהוּא הִכְיַּסֵּד עַל יְסוֹדוֹת חָכְמָה רַבָּה וּתְקוּן הַמַּעֲשֶׂה בְּהַכְלִית אֲשֶׁר רְאוּי לְכָל חָכָם לְב לְרַדֵּף אַחֲרָיו. כִּי רַק לַחֲכָמִים לְהַשִּׂיגוּ בָּאֱמֶת. וְכֵן אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות ב. ה): לֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד. וּנְבָאַר עַתָּה עִנְיָן זֶה עַל הַסֵּדֶר.

הַגֵּה שֹׁרֶשׁ הַחֲסִידוּת הוּא מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות יז. א): אַשְׁרֵי אָדָם שֶׁעַצְמָלוֹ בְּתוֹרָה וְעוֹשֶׂה נַחַת־רוּחַ לְיוֹצְרוֹ.

www.machonmeir.org.il ערוץ מאיר - הערוץ שלי ליהדות